

SVEA HOVRÄTT
Mark- och miljööverdomstolen
060106

DOM
2024-04-26
Stockholm

Mål nr
M 6195-23

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Nacka tingsrätts, mark- och miljödomstolen, dom 2023-04-20 i mål nr M 8377-22, se bilaga A

PARTER

Klagande

TA

Ombud: Ludvig & Co

Motpart

1. Länsstyrelsen i Södermanlands län
2. LL

SAKEN

Föreläggande avseende utfyllnad i vattenområde på fastigheten XXX i Vingåkers kommun

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSLUT

Med ändring av mark- och miljödomstolens dom upphäver Mark- och miljööverdomstolen Länsstyrelsen i Södermanlands läns beslut den 1 november 2022, dnr 535-1934-2019.

Dok.Id 2057095

Postadress
Box 2290
103 17 Stockholm

Besöksadress
Birger Jarls Torg 16

Telefon
08-561 670 00
08-561 675 50

E-post: svea.avd6@dom.se
www.svea.se

Expeditionstid
måndag – fredag
08:00–16:30

YRKANDEN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

TA har i första hand yrkat att länsstyrelsens föreläggande ska upphävas och i andra hand att underinstansernas avgöranden ska undanröjas och målet åter-förvisas till länsstyrelsen för fortsatt behandling.

Länsstyrelsen i Södermanlands län har motsatt sig ändring av mark- och miljödomstolens dom.

LL har beretts tillfälle att yttra sig men har inte hörts av.

UTVECKLING AV TALAN OCH UTREDNINGEN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

TA har anfört bl.a. följande. Från 1960-talet kulverterades många diken för att få sammanhängande odlingsytor och bättre arrondering. Syftet med ansökan 1970 kan således omöjligen ha varit ett annat än att rörläggning skedde för att så småningom överbruka marken. Diket var inte att betrakta som ett öppet dike 2011 såsom mark- och miljödomstolen angett utan som ett rörlagt och stenbelagt (och där-igenom igenlagt) dike. Det utgjorde således inget vattenområde eller vattendrag. Enbart det faktum att vatten har kunnat ledas ovanpå plockstenen längs sträckningen vid högflödessituationer enstaka gånger medför inte att det igenlagda området är att klassa som ett vattendrag. Inte heller det faktum att närliggande jordbruksmark sväm-mats över vid enstaka tillfällen 2017 och 2021 (vid oförutsägbara högflödessituationer) innebär att området är att anse som ett vattendrag. Vid dessa historiska händelser är det mycket möjligt att det rörlagda, stenbelagda och igenlagda diket har haft en viss vattenledande funktion, men då enbart för att området ligger i en faktisk svacka. Överbrukandet av matjord, som skett under en sammanhållen längre tid, kan inte betraktas som fyllnad i ett vattendrag och är inte en självständig åtgärd för vilken anmälningsplikt enligt 19 § första stycket 2 förordningen (1998:1388) om vattenverksamheter.

TA har i Mark- och miljööverdomstolen åberopat viss ny bevisning.

Länsstyrelsen har anfört bl.a. följande. Diket har vid tidpunkten för när det utfylldes med matjord utgjort ett vattenområde enligt 11 kap. 2 § miljöbalken. Därmed har utfyllnaden varit en anmälningspliktig åtgärd enligt 19 § förordningen om vattenverksamheter.

Mark- och miljööverdomstolen har hållit syn på fastigheten.

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSKÄL

Länsstyrelsen har förelagt TA att antingen ansöka om tillstånd för utfyllnad av vattenområde i form av ett dike med kulvert i botten och delvis fyllt med plocksten på fastigheten XXX i Vingåkers kommun eller ta bort den jord som placerats i diket ovan kulverten. Om det senare alternativet väljs ska området åter-ställas till ett dike med kulvert i botten. Plockstenen som genom åren placerats ovan kulverten kan då lämnas kvar.

TA och länsstyrelsen är överens om att kulverteringen av diket och fyllningen med plocksten inte har krävt tillstånd enligt den lagstiftning som gällde vid tidpunkten för åtgärderna. Frågan är därmed om det har funnits förutsättningar för länsstyrelsen att besluta om rättelse beträffande den jord som lagts i diket ovan kulverten och plockstenen.

En tillsynsmyndighet får i det enskilda fallet besluta om de förelägganden som behövs för att miljöbalken och föreskrifter som har meddelats med stöd av balken ska följas. Föreläggandet får dock inte vara mer ingripande än vad som behövs. (Se 26 kap. 9 § miljöbalken.)

Att fylla ut ett vattenområde utgör vattenverksamhet (11 kap. 3 § 2 miljöbalken). Huvudregeln är att vattenverksamheter kräver tillstånd (11 kap. 9 § miljöbalken). För vissa verksamheter gäller i stället för tillstånd att verksamheten anmäls hos tillsynsmyndigheten, t.ex. fyllning i ett vattendrag om den bottenyta som verksamheten omfattar i vattendraget uppgår till högst 500 kvm (11 kap. 9 a § miljöbalken och 19 § första stycket 2 förordningen om vattenverksamheter).

Länsstyrelsen har anfört att diket var ett vattenområde i miljöbalkens mening när det fylldes igen med jord eftersom diket, vid sidan av att ha en dränerande effekt av jordbruksmarken, haft kapacitet att leda vatten vid höga flöden ovan kulvert och plocksten. TA har å sin sida anfört att den omständigheten att vatten har kunnat ledas ovanpå det rörlagda och stenbelagda diket vid högflödessituationer enstaka gånger inte innebär att diket utgör ett vattenområde eller vattendrag.

Mark- och miljööverdomstolen gör följande bedömning.

Ett vattenområde är ett område som täcks av vatten vid högsta förutsebara vattenstånd (11 kap. 2 § miljöbalken). Av motiven till bestämmelsen framgår att det med högsta förutsebara vattenstånd avses en vattennivå som är med någon sannolikhet förutsägbar. Det förhållandet att vattenståndet på enstaka platser vid något tillfälle har varit extremt högt har ibland enbart historiskt intresse och ska då inte påverka bedömningen av vad som utgör ett vattenområde. Exempel på vattenområden är sjöar, vattendrag, diken och kärr. (Se prop. 1997/98:45 del 2 s. 128).

Av utredningen framgår att området som föreläggandet avser har översvämmats vid två tillfällen, i december 2017 och i juni 2021, och att det då funnits vatten i diket ovan kulverteringen. Det underlag som TA har lagt fram ger dock stöd för att det vid tidpunkten för dessa händelser var extremt höga vattennivåer i närområdet och i Vingåkers kommun i stort. Utöver dessa två händelser saknas utredning om vattenståndet i det kulverterade diket. Mark- och miljööverdomstolen bedömer att omständigheten att det har funnits vatten i diket ovan kulverteringen och plockstenen vid två tillfällen när det varit ovanligt högt vattenstånd inte medför att diket, efter att det kulverterats och fyllts med plocksten, kan anses vara ett vattenområde i den mening som avses i 11 kap. 2 § miljöbalken. Detta innebär att fyllningen med jord inte har utgjort vattenverksamhet enligt 11 kap. 3 § miljöbalken och att åtgärden därmed inte krävt tillstånd enligt 11 kap. 9 § miljöbalken.

Sammanfattningsvis har det saknats förutsättningar för länsstyrelsen att förelägga TA att ansöka om tillstånd för att fylla diket med jord ovan kulverten och plockstenen alternativt att ta bort den jord som placerats där. Mark- och miljödomstolens dom ska därmed ändras och länsstyrelsens föreläggande upphävas.

Domen får enligt 5 kap. 5 § lagen (2010:921) om mark- och miljödomstolar inte överklagas.

I avgörandet har deltagit hovrättsrådet Karin Wistrand, tekniska rådet Annika Billstein Andersson, hovrättsrådet Katarina Berglund Siegbahn och tf. hovrättsassessorn Cecilia Drum, referent.

Föredragande har varit Niclas Arvidsson.

NACKA TINGSRÄTT
Mark- och miljödomstolen

DOM
2023-04-20
meddelad i
Nacka

Mål nr M 8377-22

PARTER

Klagande

TA

Ombud: Ludvig & Co

Motpart

Länstyrelsen i Södermanlands län

ÖVERKLAGAT BESLUT

Länstyrelsen i Södermanlands läns beslut 2022-11-01 i ärende nr 535-1934-2019,
se bilaga 1

SAKEN

Tillstånd för utfyllnad i vattenområde, alternativt borttagning av utfyllnad ovan
rörlagt dike, på fastigheten XXX i Vingåkers kommun

DOMSLUT

Mark- och miljödomstolen avslår överklagandet.

BAKGRUND

På fastigheten XXX, som ägs av TA, finns ett dike genom åkermark. Diket är kulverterat i botten med plocksten ovanpå och därefter fyllt med matjord. Länsstyrelsen i Södermanlands län (länsstyrelsen) har förelagt TA att antingen ansöka om tillstånd för utfyllnad av diket, alternativt att ta bort jorden som placerats i diket. TA har överklagat länsstyrelsens beslut om föreläggande.

YRKANDEN M.M.

TA har yrkat att länsstyrelsens föreläggande ska upphävas, alternativt att målet ska återförvisas till länsstyrelsen för fortsatt handläggning. Till stöd för sin talan har han i huvudsak anfört följande.

Fastigheten XXX ägs av honom sedan 1997. Dessförinnan har den ägts av hans pappa respektive hans farfar. Det inledande arbetet med igenläggning av diket började 1970. Kort därefter stannade arbetet av och återupptogs 1980. Då lade man bl.a. ned brotrumman under Lundbyskogsvägen. 1982 rensades Gammelån och arbetet med igenläggningen av diket fortlöpte mellan Lundbyskogsvägen och gården Lilla Lunda. Efter 1982 lades plocksten i diket under flera år. Under 80-talet arrenderades jordbruksskiftena vid var sida om det igenlagda diket av två olika arrendatorer och diket utgjorde en praktisk gräns mellan dem. När TA tog över fastigheten 1997 började han överbruka jorden mellan de två skiftena, ovanpå kulverten och plockstenen. En mindre del jord tippades också ut vid den norra delen av diket, men resten av utfyllnaden bestod således av befintlig matjord. Länsstyrelsen menar att det är TA överbrukning av jord mellan de bägge skiftena – utförd under 2000-talet – som varit anmälningspliktig.

Länsstyrelsens beslut är svårbegripligt och det går inte att förstå vilka regler som har tillämpats. Länsstyrelsen anger å ena sidan att utfyllnaden med matjord var anmälningspliktig verksamhet i form av utfyllnad av vattenområde men hänvisar å

andra sidan till en bestämmelse som reglerar uppförande av anläggning i ett vattendrag. Länsstyrelsen beslut uppfyller inte kraven på att innehålla en klargörande motivering. Det finns därför skäl att återförvisa ärendet till länsstyrelsen.

Det behöver klargöras om åtgärden har vidtagits inom ett vattenområde eller eventuellt ett vattendrag. Han anser inte att det kulverterade, stenbelagda och därmed lagligen igenlagda diket utgör ett vattenområde eller vattendrag. Länsstyrelsen tycks mena att det står klart att området, innan det fylldes med matjord, hade kapacitet att leda vatten vid höga flöden och därför ska klassas som ett vattenområde. Det är dock inte en tillräckligt tydlig motivering till varför området skulle klassas som ett vattenområde. Enbart det faktum att närliggande jordbruksmark svämmats över vid enstaka tillfällen under 2017 och 2021 innebär inte att området täcks av vatten vid högsta förutsebara vattenstånd. Det är mycket möjligt att det vid dessa historiska händelser att det kulverterade, stenbelagda och igenlagda diket har haft en vattenledande funktion, men det beror enbart på att det utgör en faktisk svacka. Vid länsstyrelsens resonemang skulle även nedgångna hjulspår på en väg utgöra ett vattenområde om hjulspåren leder bort vatten från delar av vägen. Det igenlagda diket ligger inte i någon lågpunkt och har således inte haft någon avvattnande funktion. Det har inte heller lett vatten vid höga flöden. De tillfällen vid 2017 och 2021 har handlat om enstaka situationer då vattenståndet varit extremt högt. Enligt länsstyrelsen påvisar bilder och filmer från dessa år att marken ovanför samt nedanför diket översvämmats. Hur detta ger stöd för länsstyrelsens påstående att det vid tidpunkten igenlagda diket haft ett vattenområdes effekt framgår inte av beslutet.

Det kulverterade och stenbelagda diket utgjorde alltså inget vattenområde eller vattendrag. Istället är det uppdämningar och hinder i Gammelån som stoppat avrinningen i området. Det aktuella rörets diameter, 1 000 mm, har godkänts av tidigare Lantbruksnämnden 1980. Röret ligger i samma höjd som ån. Avrinningsområdets storlek 1982 var omkring 360 hektar, i jämförelse med dagens

300 hektar. Problemen med översvämningar i Vingåkers kommun har andra orsaker än matjordsutfyllnaden.

Det ifrågasätts också att utfyllnaden av matjord utgör en anläggning eller fyllning i förordningen om vattenverksamheter. Åtgärden avser brukandet av befintlig jord och det är enbart en mindre mängd jord som tippades ut vid dikets norra del.

Även om domstolen skulle anse att åtgärden varit att betrakta som en anmälningspliktig vattenverksamhet är undantagsregeln i 11 kap. 12 § miljöbalken tillämplig. Det är uppenbart att enskilda eller allmänna intressen inte påverkas av åtgärden. Det är uppdämningarna i Gammelån som stoppat avrinningen i området. Det ska inte ligga på honom ensam att stå ansvarig för vattenproblematiken på omkringliggande jordbruksmark. Sedan lång tid tillbaka har ett nytt naturtillstånd inträtt i form av åkermark, som gynnar den biologiska mångfalden. Eftersom området varit torrbelagt under lång tid finns inga typiska vårmarksbetingade arter. Istället har arter som trivs i jordbrukslandskap observerats, och nuvarande förhållanden bidrar till habitat för sådana arter.

Slutligen är länsstyrelsens föreläggande oproportionerligt. Att återställa diket skulle leda till att jordbruksmarken ovanför kulverten inte kommer att kunna brukas och att jordbruksmarkens brukande som helhet blir mindre rationell. Han erhåller också stöd från länsstyrelsen för ekologisk odling. Vid ett återställande av diket tappas produktiv areal vilket ingår i stödberäkningen och kan i förlängningen leda till återkrav. Under alla förhållanden är det oproportionerligt att förelägga honom att söka tillstånd. Det borde istället vara fullt möjligt att förelägga honom att inkomma med uppgifter motsvarande en anmälan.

DOMSKÄL

Rättsliga utgångspunkter

För vattenverksamhet krävs det som huvudregel tillstånd (11 kap. 9 § miljöbalken). För vissa vattenverksamheter krävs istället för tillstånd att verksamheten har anmälts till tillsynsmyndigheten (11 kap. 9 a § miljöbalken och 19 § förordning om vattenverksamheter). Efter att anmälan har gjorts och ärendet är tillräckligt utrett ska tillsynsmyndigheten besluta om de förbud för verksamhetsutövaren som behövs, förelägga verksamhetsutövaren om försiktighetsmått eller – om det behövs med hänsyn till verksamhetens påverkan på miljön eller enskilda intressen – att söka tillstånd, eller underrätta anmälaren om att ingen åtgärd vidtas (23 § förordning om vattenverksamheter). Anmälningsplikten kan inte uppfyllas i efterhand (Mark- och miljööverdomstolens domar den 15 maj 2012 i mål nr M 5707-11 respektive den 7 oktober 2014 i mål nr M 383-14), men det kan finnas möjlighet för tillsynsmyndigheten att begära in uppgifter som en anmälan om vattenverksamhet ska innehålla (MÖD 2014:38).

Tillstånd eller anmälan behövs dock inte, om det är uppenbart att varken allmänna eller enskilda intressen skadas genom vattenverksamhetens inverkan på vattenförhållandena (11 kap. 12 § första stycket miljöbalken).

Med vattenverksamhet avses bl.a. fyllning i ett vattenområde (11 kap. 3 § 2 miljöbalken). Ett vattenområde är ett område som täcks av vatten vid högsta förutsebara vattenstånd (11 kap. 2 § miljöbalken).

Enligt 26 kap. 9 § miljöbalken försrta stycket får en tillsynsmyndighet besluta om de förelägganden och förbud som behövs för att denna balk samt föreskrifter, domar och andra beslut som har meddelats med stöd av balken ska följas. Enligt bestämmelsens andra stycke får mer ingripande åtgärder än vad som behövs i det enskilda fallet inte tillgripas.

Bedömningen i det här fallet

Mark- och miljödomstolen ifrågasätter inte länsstyrelsens slutsats att kulverteringen gjordes under 1970- och 80-talet. Av ortofoton i målet framgår att diket var öppet i vart fall fram till 2011 och då det fylldes igen med matjord. Diket leder vatten och utgör därmed ett vattenområde. Åtgärden att fylla igen diket med matjord är alltså vattenverksamhet genom fyllning i ett vattenområde. Verksamheten kräver som utgångspunkt tillstånd om det inte finns bestämmelser om att anmälningsplikt gäller istället, eller om undantagsregeln från både tillstånd och anmälningsplikt i 11 kap. 12 § miljöbalken är tillämplig.

I förevarande fall förekommer det uppgifter från fastighetsägaren uppströms om översvämningar vid kraftig snösmältning och nederbörd. Även om dessa synpunkter hänför sig till kulverteringens dimension har fyllningen påverkat diket förmåga att även leda vatten längs med kulverteringen vid högflödessituationer. Fyllningen påverkar också växt- och djurliv. Det är därmed inte uppenbart att varken allmänna eller enskilda intressen skadas genom vattenverksamhetens inverkan på vattenförhållandena och undantaget från tillstånds- och anmälningsplikten är inte tillämpligt. Vad TA har anfört om hinder nedströms och att ett annat naturtillstånd inträtt genom fyllningen föranleder ingen annan bedömning.

För fyllning i ett vattendrag om bottenytan som verksamheten omfattar i vattendraget uppgår till högst 500 kvadratmeter gäller anmälningsplikt (19 § p. 2 förordning om vattenverksamheter). Så är fallet här. TA åtgärder var alltså anmälningspliktiga. Någon anmälan gjordes emellertid inte till länsstyrelsen innan åtgärderna vidtogs.

Anmälningsplikten kan inte uppfyllas i efterhand. TA har anfört att det borde vara tillräckligt att han inkommer med motsvarande uppgifter som krävs i en anmälan och hänvisat till MÖD 2014:38. Det är emellertid så att ett föreläggande måste vara anpassat efter förhållandena i det enskilda fallet, och alltså varken mer eller mindre ingripande än vad som krävs. Mark- och miljödomstolen bedömer med

hänsyn till påverkan på fastigheten uppströms och på växt- och djurlivet att det inte är troligt att en anmälan, för det fall en sådan hade gjorts i det här fallet, hade resulterat i att vattenverksamheten hade godkänts. Mot den bakgrunden kan inte länsstyrelsens föreläggande om att antingen söka tillstånd eller återställa anses för ingripande. Föreläggandet framstår också som proportionerligt.

Mark- och miljödomstolen delar alltså länsstyrelsens slutsatser. Länsstyrelsen har motiverat sitt beslut på liknande sätt som domstolen nu har gjort. Det kan inte anses föreligga någon brist eller oklarhet i länsstyrelsens motivering som ska föranleda återförvisning. Överklagandet ska avslås.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se [bilaga 2](#) (MMD-02)

Överklagande senast den 11 maj 2023.

Beatrice Norin

Christina Odén

I domstolens avgörande har deltagit tingsfiskalen Beatrice Norin, ordförande, och tekniska rådet Christina Odén.

Hur man överklagar

MMD-02

Vill du att domen ska ändras i någon del kan du överklaga. Här får du veta hur det går till.

Överklaga skriftligt inom 3 veckor

Ditt överklagande ska ha kommit in till domstolen inom 3 veckor från domens datum. Sista datum för överklagande finns på sista sidan i domen.

Så här gör du

1. Skriv mark- och miljödomstolens namn och målnummer.
2. Förklara varför du tycker att domen ska ändras. Tala om vilken ändring du vill ha och varför du tycker att Mark- och miljööverdomstolen ska ta upp ditt överklagande (läs mer om prövningstillstånd längre ner).
3. Tala om vilka bevis du vill hänvisa till. Förklara vad du vill visa med varje bevis. Skicka med skriftliga bevis som inte redan finns i målet.
4. Lämna namn samt aktuella och fullständiga uppgifter om var domstolen kan nå dig: postadresser, e-postadresser och telefonnummer.

Om du har ett ombud, lämna också ombudets kontaktuppgifter.
5. Skriv under överklagandet själv eller låt ditt ombud göra det.
6. Skicka eller lämna in överklagandet till mark- och miljödomstolen. Du hittar adressen i domen.

Vad händer sedan?

Mark- och miljödomstolen kontrollerar att överklagandet kommit in i rätt tid. Har det kommit in för sent avvisar domstolen överklagandet. Det innebär att domen gäller.

Om överklagandet kommit in i tid, skickar mark- och miljödomstolen överklagandet och alla handlingar i målet vidare till Mark- och miljööverdomstolen.

Har du tidigare fått brev genom förenklad delgivning, kan även Mark- och miljööverdomstolen skicka brev på detta sätt.

Prövningstillstånd i Mark- och miljööverdomstolen

När överklagandet kommer in till Mark- och miljööverdomstolen tar domstolen först ställning till om målet ska tas upp till prövning.

Mark- och miljööverdomstolen ger prövningstillstånd i fyra olika fall.

- Domstolen bedömer att det finns anledning att tvivla på att mark- och miljödomstolen dömt rätt.
- Domstolen anser att det inte går att bedöma om mark- och miljödomstolen har dömt rätt utan att ta upp målet.
- Domstolen behöver ta upp målet för att ge andra domstolar vägledning i rätts-tillämpningen.
- Domstolen bedömer att det finns synnerliga skäl att ta upp målet av någon annan anledning.

Om du *inte* får prövningstillstånd gäller den överklagade domen. Därför är det viktigt att i överklagandet ta med allt du vill föra fram.

Vill du veta mer?

Ta kontakt med mark- och miljödomstolen om du har frågor. Adress och telefonnummer finns på första sidan i domen.

Mer information finns på www.domstol.se.

Hur man överklagar Mark- och miljööverdomstolens avgörande

Den som vill överklaga Mark- och miljööverdomstolens avgörande ska göra det genom att skriva till Högsta domstolen. Överklagandet ska dock skickas eller lämnas till Mark- och miljööverdomstolen.

Senaste tid för att överklaga

Överklagandet ska ha kommit in till Mark- och miljööverdomstolen senast den dag som anges i slutet av Mark- och miljööverdomstolens avgörande.

Beslut om häktning, restriktioner enligt 24 kap. 5 a § rättegångsbalken eller reseförbud får överklagas utan tidsbegränsning.

Om överklagandet har kommit in i rätt tid, skickar Mark- och miljööverdomstolen överklagandet och alla handlingar i målet vidare till Högsta domstolen.

Prövningstillstånd i Högsta domstolen

Det krävs prövningstillstånd för att Högsta domstolen ska pröva ett överklagande. Högsta domstolen får meddela prövningsstillstånd endast om

1. det är av vikt för ledning av rätts-tillämpningen att överklagandet prövas av Högsta domstolen eller om
2. det finns synnerliga skäl till sådan prövning, så som att det finns grund för resning, att domvilla förekommit eller att målets utgång i Mark- och

miljööverdomstolen uppenbarligen beror på grovt förbiseende eller grovt misstag.

Överklagandets innehåll

Överklagandet ska innehålla uppgifter om

1. klagandens namn, adress och telefonnummer,
2. det avgörande som överklagas (domstolens namn och avdelning samt dag för avgörandet och målnummer),
3. den ändring i avgörandet som klaganden begär,
4. de skäl som klaganden vill ange för att avgörandet ska ändras,
5. de skäl som klaganden vill ange för att prövningstillstånd ska meddelas, samt
6. de bevis som klaganden åberopar och vad som ska bevisas med varje bevis.

Förenklad delgivning

Om målet överklagas kan Högsta domstolen använda förenklad delgivning vid utskick av handlingar i målet, under förutsättning att mottagaren där eller i någon tidigare instans har fått information om sådan delgivning.

Mer information

För information om rättegången i Högsta domstolen, se www.hogstodomstolen.se